

Pregledni naučni članak
Primljen: 10.11.2009.

UDK 341.48:[343.53:336.741.1 ; 341.48:[343.9.024:336.7

PROF. DR MIRKO KULIĆ
Megatrend univerzitet, Beograd
DOC. DR GORAN BOŠKOVIĆ
Kriminalističko-policijska akademija, Beograd

MEĐUNARODNI STANDARDI ZA SUPROTSTAVLJANJE PRANJU NOVCA

Rezime: *Međunarodna reakcija na probleme suprotstavljanja pranju novca, velikim delom, predstavlja odgovor na činjenicu da kriminalne organizacije zloupotrebljavaju svetski sistem finansija, međunarodne robne tokove, savremene vidove transporta i komunikacija, tehnološka dostignuća i ubrzan protok informacija, robe, usluga i ljudi u kriminalnim aktivnostima i legalizaciji kriminalnog profita. Načini pranja novca se neprekidno prilagođavaju i usavršavaju u odnosu na tehnološki napredak i razvoj ekonomskih odnosa na državnom i međunarodnom planu. Rešavanje ovih problema zahteva visok stepen međunarodne saradnje i koordinacije, kao i inkorporaciju međunarodnih pravnih akata iz ove oblasti u pravni sistem država, te aktivnu participaciju njihovih sistema bezbednosti u radu međunarodnih organizacija.*

Ključne reči: *pranje novca, organizovani kriminal, kriminalni profit, modeli međunarodne saradnje, međunarodne organizacije*

JEL klasifikacija: K42, G15

PROFESSOR MIRKO KULIĆ, PhD
Megatrend University, Belgrade
ASSISTANT PROFESSOR GORAN BOŠKOVIĆ, PhD
Criminal Justice and Police Academy, Belgrade

INTERNATIONAL STANDARDS FOR MONEY LAUNDERING SUPPRESSING

Abstract: *International reaction on the problems of money laundering suppression could be considered mainly as reaction to the fact that criminal organizations abuse international financial system, world trade flows, modern means of transport and communications, technological developments and accelerated flow of information, goods, services and people in criminal activities and legalization of criminal profits. The ways of money laundering are adapting continuously to technological innovations and development of economic relations on state and international levels. To solve these problems, high level of international cooperation and coordination, as well as incorporation of international legal acts from this field to legal systems of the states is needed, taking into account active participation of their security systems in the work of international organizations.*

Key words: *money laundering, organized criminal, criminal profit, models of international cooperation, international organizations*

JEL classification: K42, G15

1. Uvod

Pranje novca je danas izuzetno rasprostranjena pojava, a prema podacima MMF-a suma „oprانog“ novca na godišnjem nivou u svetu iznosi dva do pet procenata ukupnog godišnjeg bruto svetskog dohotka. Nominalno, to bilo više od šesto milijardi dolara.¹ Neke procene govore da samo neregistrovanje prihoda organizovanog zločina u SAD nanosi javnim fondovima gubitak od šest milijardi pet stotina hiljada dolara, koji drugi privredni subjekti i građani moraju da popune dodatnim oporezivanjem.² Uključivanjem nelegalno stečenih prihoda u legalne finansijske tokove, organizovani kriminal ugrožava ekonomski sistem i tržišnu konkurenciju i ostvaruje uticaj na ekonomske, političke i društvene tokove na nacionalnom i međunarodnom planu.³

U slučajevima kada kriminalci poseduju protivpravno stečena sredstva, suočavaju se sa činjenicom kako da protivpravno stečena sredstva nesmetano koriste, a da pri tome ne ostave nikakav trag koji bi mogao da ukaže na njihovu kriminalnu delatnost. Da bi ostvarili svoje ciljeve, kriminalci pristupaju realizaciji pranja novca, koristeći se različitim načinima pranja novca koji se mogu kombinovati u manje ili više složene šeme pranja novca.⁴ Pranje novca možemo definisati kao vrstu imovinskog kriminala kojim se prikriva postojanje i poreklo nelegalno stečenih sredstava, i to njihovim uključivanjem u legalne finansijske tokove putem transformacija, prebacivanja, razmenjivanja, prikrivanja namene mešanjem sa legalnim sredstvima ili na drugi način, čime se, osim nelegalnog porekla, prikriva kriminalna delatnost i ostvaruje krajnji cilj pranja novca – nesmetano korišćenje prihoda od kriminalne delatnosti i izbegavanje kazne za izvršena krivična dela.⁵

Osnovu većine šema pranja novca čine tri uobičajene faze, poznatije kao polaganje, pokrivanje i integracija. *Polaganje* (plasman) podrazumeva razmenu nelegalno stečenog novca u neki oblik koji je lako prenosiv i koji ne izaziva

¹ V. Tanzi, *Money laundering and International Finance System*, MMF Paper, No. 55, Washington, 1996, str. 3. Uporedi sa: P. Reuter, E. Truman, *Chasing Dirty Money: The Fight Against Money Laundering*, Institute for International Economics, Washington, 2004, str. 9-23.

² L. Siegel, *Kriminology*, Thomson & Wadsworth, Belmont, 2009, str. 380.

³ K. D. Tunnell, „The Business of Crime: A Documentary Study of Organized Crime in the American Economy“, *Criminal Justice Review*, 18(2), 1993, str. 297.

⁴ Nastanak termina *pranje novca* vezuje se za početak XX veka i delovanje gangsterskih organizacija u Americi. Naime, velike sume novca od prodaje alkohola, iznuda, prostitucije i kocke trebalo je na neki način legalizovati. Jedan od načina da se to uradi bio je da se gangsterske organizacije uključe u legalno poslovanje. Prva upotreba termina pranje novca u štampi zabeležena je u SAD 1973. godine, tokom afere *Watergate*. - Richards R. James, *Transnacional Criminal Organizations, Cybercrime, and Money Laundering*, London, CRC Press, 1999, str. 44.

⁵ G. Bošković, *Pranje novca*, Beosing, Beograd, 2005, str. 23.

sumnju, a onda njegovo puštanje u tokove finansijskog sistema. *Pokrivanje* (pozakonjenje) se sastoji u kretanju tih sredstava, često pomešanih sa sredstvima čije je poreklo legalno, kroz svetski sistem finansija, u pokušaju da se sakriju pravi izvori prihoda. *Integracija* (ugradnja) je proces pri kojem se pokrivena sredstva ponovo uvode u glavne ekonomske tokove, gde mogu slobodno da se koriste.

Većina šema pranja novca sadrži internacionalne elemente i podrazumeva kretanje nelegalno stečenih sredstava kroz međunarodne finansijske tokove. To čini pranje novca internacionalnim problemom, čije rešavanje zahteva visok stepen međunarodne saradnje i koordinacije u suprotstavljanju pranju novca. Međunarodna saradnja u suprotstavljanju pranju novca podrazumeva postojanje određenog pravnog okvira koji čine multilateralni i bilateralni međunarodni pravni akti, i postojanje međunarodnih organizacija preko kojih će se na strateškom i operativnom nivou pospešiti saradnja i koordinacija u suprotstavljanju pranju novca.

Protivpravno stečena sredstva često su rezultat neefikasnosti javne – neskrivene i evidentirane privrede, koja prostor ustupa tzv. *sivoj ekonomiji*. Siva ekonomija predstavlja protivzakonitu privrednu aktivnost usmerenu na sticanje ekonomske koristi za lica koja je obavljaju, a na štetu države i, po pravilu, drugih lica koja legalno obavljaju delatnost. Veliki iznosi novčanih sredstava i robe kreću se autohtonim tokovima, skoro potpuno bez mogućnosti direktnog uticaja državnih organa, bez obzira na to što država nastoji da ostvari kontrolu nad tim tokovima. Procene veličine sive ekonomije pokazuju da ona u nacionalnim privredama predstavlja značajan segment. Mnogobrojni podaci ukazuju ne samo na to da je siva ekonomija srazmerno velika u pojedinim zemljama, već da je i dinamika njenog rasta brža od rasta javnih nacionalnih privreda.⁶

2. Međunarodni pravni akti značajni za suprotstavljanje pranju novca

Na globalnom planu, niz međunarodnih akata upućuje na potrebu definisanja sistema mera kojima se omogućava efikasnije suprotstavljanje pranju novca i oduzimanje prihoda namenjenih finansiranju terorizma.⁷ *Konvencijom Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih*

⁶ M. Kulić, „Ekonomsko-socijalni aspekt evazije poreza“, *Megatrend revija*, Megatrend univerzitet, Beograd, 2005, str. 187.

⁷ Ovim tendencijama pridružila se i Republika Srbija ratifikacijom međunarodnih pravnih akata, inkriminacijom pranja novca u članu 231 Krivičnog zakonika (*Službeni glasnik Republike Srbije*, broj 85/2005), donošenjem Zakona o sprečavanju pranja novca i finansiranja terorizma (*Službeni glasnik Republike Srbije*, broj 20/09) i Nacionalne strategije za borbu protiv pranja novca i finansiranja terorizma (*Odluka Vlade Republike Srbije*, broj 30-957/2008-1).

*supstanci*⁸ postavljeni su temelji razvoja koordiniranog internacionalnog odgovora u suprotstavljanju pranju. Ovom konvencijom predviđene su mere za suzbijanje prometa opojnim drogama, ali i obaveze državama (član 3) da u svojim krivičnim zakonodavstvima uvedu krivično delo pranja novca. Međutim, ova konvencija pojam *prljavog novca* vezuje samo za prihode od nezakonite proizvodnje i prometa opojnim drogama. Poseban značaj za suprotstavljanje pranju novca imaju odredbe u članu 5, koje se odnose na obavezu usvajanja mera koje omogućavaju nadležnim organima da identifikuju, otkriju, zamrznju ili zaplene dobit, svojinu ili bilo koje predmete povezane sa izvršenjem konkretnih krivičnih dela. Usvajanjem ovih mera stvaraju se mehanizmi za efikasno oduzimanje nelegalnih prihoda i olakšava istraga o pranju novca. Ovim članom predviđaju se i obaveze državama da, radi preduzimanja prethodno navedenih mera, ovlaste sudove ili druge nadležne organe da nalože da bankarska, finansijska ili komercijalna evidencija budu stavljene na raspolaganje ili zaplenjene, kao i da države neće odbiti saradnju u sprovođenju ovih mera zbog bankarske tajne. To je veoma značajno u istragama pranja novca jer se na ovakav način stvaraju osnove za prikupljanje materijalnih dokaza i razjašnjavanje svih segmenata složenih šema pranja novca.

*Konvencija o pranju, traganju, zapleni i konfiskaciji prihoda stečenih krivičnim delima*⁹, u svojoj preambuli ukazuje na potrebu objedinjavanja napora u borbi protiv organizovanog i ostalih oblika kriminala: kroz vođenje zajedničke kaznene politike, korišćenje savremenih metoda na međunarodnom nivou u borbi protiv teških krivičnih dela, lišavanje učinioca krivičnih dela nelegalno stečenih prihoda krivičnim delom i ustanovljavanje efikasnog sistema međunarodne saradnje. Konvencija u članu 2 utvrđuje obaveze državama potpisnicama da usvoje zakonodavne mere koje će omogućiti oduzimanje sredstava i nezakonitog prihoda ili imovine vrednosti koja odgovara takvom nezakonitom prihodu. Obaveza definisanja zakonodavnih i drugih mera koje su potrebne da bi omogućile identifikaciju i ulaženje u trag nelegalno stečenoj imovini i za sprečavanje svih oblika trgovine, prenošenja ili raspolaganja nelegalno stečenom imovinom, predviđena je članom 3 ove konvencije. Konvencija u članu 6 predviđa obavezu državama potpisnicama da usvoje zakonodavne i druge mere, da se kao krivična

⁸ Ova konvencija doneta je u Beču 19. decembra 1988. godine; naša zemlja je ratifikovala Zakonom o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih nacija protiv nezakonitog prometa opojnih droga i psihotropnih supstanci, 23. novembra 1990. godine. - *Službeni list SFRJ*, broj 14.

⁹ Ovu konvenciju doneo je Savet Evrope, 8. novembra 1990. godine, u Strazburu, a naša zemlja je ratifikovala Zakonom o ratifikaciji Konvencije o pranju, traganju, zapleni i konfiskaciji prihoda stečenih krivičnim delima. - *Službeni list SRJ*, broj 7/2002. Takođe, Savet Evrope je 1998. godine u Briselu usvojio i *Zajedničku akciju o pranju novca, utvrđivanju, traganju, zamrzavanju, zapleni i konfiskaciji sredstava i prihoda od kriminala*, a 2001. godine doneta je i *Okvirna odluka Saveta Evropske unije o pranju novca, pronalaženju, utvrđivanju, zamrzavanju, zapleni i oduzimanju sredstava i prihoda od kriminala*; ovim dokumentima zaokružuje se sistem mera za oduzimanje prihoda stečenih kriminalom i podstiče njihova implementacija.

dela inkorporiraju u interno zakonodavstvo sledeća dela, ukoliko su počinjena s umišljajem:

- konverzija ili prenos imovine za koju se zna da predstavlja nezakonit prihod, radi prikrivanja ili maskiranja nezakonitog porekla takve imovine ili pomaganja bilo kojoj osobi uključenoj u izvršenje glavnog krivičnog dela da izbegne zakonske posledice svojih dela;
- prikrivanje ili maskiranje prave prirode, porekla, mesta, raspolaganja, premeštanja, te postojanja prava, odnosno vlasništva na imovinu za koju se zna da predstavlja nezakonit prihod u skladu sa ustavnim načelima i temeljnim postavkama svog pravnog sistema;
- sticanje, posedovanje ili korišćenje imovine za koju se zna da je u vreme primanja predstavljala nezakonit prihod, i
- sudelovanje u izvršenju, udruživanje ili zavera radi izvršenja, pokušaj izvršenja i pomaganje, podsticanje, olakšavanje i davanje saveta u izvršenju bilo kog krivičnog dela utvrđenog u ovom članu.

Ova konvencija pojam *prljavog novca* posmatra kao nezakonit prihod od bilo kojeg krivičnog dela, za razliku od Bečke konvencije koja taj pojam vezuje za nezakonitu proizvodnju i promet opojnim drogama. Temeljna načela i mere za međunarodnu saradnju regulisani su članom 7 ove konvencije, što je veoma značajno za borbu protiv pranja novca i drugih krivičnih dela u međunarodnim okvirima. Tako se u ovom članu navodi da će države potpisnice u najvećoj meri međusobno sarađivati radi sprovođenja istražnih i sudskih postupaka usmerenih na oduzimanje sredstava i nezakonitog prihoda. Obaveza pružanja pomoći od strane država potpisnica drugim državama na njihov zahtev, regulisana je članom 8, i to najšire moguće pomoći pri identifikaciji i traganju za sredstvima, nezakonitim prihodom i drugom imovinom koja podleže oduzimanju.

*Konvencija Ujedinjenih nacija o borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala*¹⁰ promoviše uspostavljanje međunarodne saradnje, u cilju efikasnije prevencije i suzbijanja transnacionalnog organizovanog kriminala. Takođe, ona ukazuje na značaj obezbeđenja većeg nivoa standardizacije ili koordinacije pristupa državne politike, zakonodavstva, rada administracije i policijskih organa problemu borbe protiv transnacionalnog kriminala, kako bi se postigla veća efikasnost globalnih napora za njegovu kontrolu. Konvencija u članu 6 određuje da sve aktivnosti vezane za pranje novca moraju biti inkriminisane. Ove aktivnosti ne odnose se samo na gotov novac, već i na sve oblike vlasništva koji čine prihod od kriminala i obuhvata sve oblike transfera ili konvertovanja vlasništva u cilju prikrivanja pravog porekla. Obično sticanje ili posedovanje imovine takođe su obuhvaćeni ovim članom, ukoliko osoba koja tu imovinu stiče ili poseduje zna da ona predstavlja prihod od kriminala. Članovi 12, 13 i 14 ove

¹⁰ Zakon o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih nacija o borbi protiv transnacionalnog organizovanog kriminala, *Službeni list SRJ*, broj 18/2005.

konvencije propisuju konfiskaciju i oduzimanje novca ili imovine koji ili potiču od kriminala ili su korišćeni u te svrhe. Takođe, ovim članovima obuhvaćene su i odredbe o međunarodnoj saradnji u slučajevima konfiskacije i gubitka imovine.

Važno je napomenuti i ostale međunarodne pravne akte koji se u pojedinim segmentima odnose na problematiku oduzimanja prihoda stečenih kriminalom i imaju veliki značaj za efikasnije suprotstavljanje pranju novca: *Krivičnopravnu konvenciju o korupciji*¹¹, usvojenu 27. januara 1999. godine u Strazburu, i *Konvenciju Ujedinjenih nacija protiv korupcije*¹², usvojenu u Meksiku decembra 2003. godine. Njima se promoviše pristup suprotstavljanju kriminalu oduzimanjem prihoda stečenih kriminalom i uspostavljanjem efikasnih mehanizama međunarodne saradnje u ostvarivanju ovih ciljeva.

*Međunarodna konvencija o suzbijanju finansiranja terorizma*¹³, usvojena 9. decembra 1999. godine u Njujorku, uređuje sprečavanje i otkrivanje pranja novca u vezi sa terorizmom. Ovom konvencijom predviđena je obavezna inkriminacija finansiranja terorizma, čime se po prvi put promoviše novi pristup u suprotstavljanju terorizmu na globalnom planu, rušenjem ekonomskih poluga moći terorističkih organizacija.¹⁴ U članu 8 Konvencije predviđeno je obavezno oduzimanje sredstava, koja su bila upotrebljena ili namenjena izvršenju krivičnog dela finansiranja terorizma, ili koja predstavljaju imovinsku korist stečenu izvršenjem takvog dela. Savet bezbednosti Ujedinjenih nacija usvojio je 2001. godine i Rezoluciju 1373, kojom se zahteva sprovođenje mera od strane država članica koje omogućuju blokiranje i zamrzavanje novčanih sredstava i imovine terorista.¹⁵

Na nivou Evropske unije donete su tri direktive: Direktiva broj 91/308/EEC o sprečavanju upotrebe finansijskog sistema za pranje novca iz 1991. godine; Direktiva broj 2001/97/EC iz 2001. godine o dopuni Direktive broj 91/308/EEC i Direktiva broj 2005/60/EC o sprečavanju upotrebe finansijskog sistema za pranje novca i finansiranje terorizma iz 2005. godine. Ovim direktivama se na nivou Evropske unije definiše pranje novca i finansiranje terorizma, uređuju prava i obaveze finansijskih i nefinansijskih organizacija i profesija na području preventive i otkrivanja pranja novca i finansiranja terorizma, uređuje nadzor nad obavezniciima i uređuju prava i obaveze Jedinica za finansijske istrage zemalja

¹¹ Zakon o potvrđivanju Krivičnopravne konvencije o korupciji, *Službeni list SRJ*, broj 2/2002. i *Službeni list SCG*, broj 18/2005.

¹² Zakon o ratifikaciji Konvencije Ujedinjenih nacija protiv korupcije, *Službeni list SCG*, broj 12/2005.

¹³ Zakon o potvrđivanju Međunarodne konvencije o suzbijanju finansiranja terorizma, *Službeni list SRJ*, broj 7/2002.

¹⁴ Detaljnije o različitim pristupima suprotstavljanja pranju novca i finansiranju vidi u: J. Giraldo, H. Trinkunas, *Terrorism Financing and State Responses: A Comparative Perspective*, Stanford University Press, Paolo Alto, CA., 2007.

¹⁵ <http://www.un.org/Docs/sc/committees/1373/res1373e.pdf>.

članica.¹⁶ Poseban značaj za razvoj koordiniranog međunarodnog odgovora problemima suprotstavljanja pranju novca i finansiranja terorizma ima *Konvencija Saveta Evrope o pranju, otkrivanju, zapleni i konfiskaciji prihoda kažnjivih dela i finansiranja terorizma*¹⁷, usvojena u Varšavi 2005. godine, i *Okvirna odluka Saveta Evropske unije o konfiskaciji prihoda, sredstava i imovine povezanih sa kriminalom* doneta iste godine, jer sublimiraju dugogodišnja iskustva međunarodne zajednice u implementaciji mera za suprotstavljanje pranju novca i finansiranju terorizma.

3. Četrdeset preporuka Grupe za finansijske akcije kao globalni okvir za suprotstavljanje pranju novca

Grupa za finansijske akcije (FATF – Financial Action Task Force) je 1990. godine definisala *Četrdeset preporuka*¹⁸, koje čine okvir za implementaciju mera za suprotstavljanje pranju novca i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom na nacionalnom i međunarodnom planu. Grupa za finansijske akcije usvojila je 2001. godine i osam *Posebni preporuka o finansiranju terorizma*, čime se pridružila globalnim naporima u borbi protiv finansiranja terorizma.¹⁹

Četrdeset preporuka predstavljaju osnovni okvir u borbi protiv pranja novca i dizajnirane su tako da budu univerzalno primenljive.²⁰ Neke od najvažnijih obaveza definisanih ovim dokumentom su:

- kriminalizacija pranja novca kao teškog krivičnog dela (preporuka 4), definisanje zakonskih okvira za privremeno oduzimanje i oduzimanje imovine pribavljene krivičnim delima (preporuka 7);
- definisanje obaveza finansijskim institucijama da vrše identifikaciju klijenata, uključujući i privilegovane klijente, kao i da vode evidenciju o transakcijama i čuvaju te podatke određeni period (preporuke 10, 11 i 12);
- definisanje obaveza finansijskim institucijama da prijavljuju sumnjive transakcije nadležnim organima (preporuka 15), sprovođenje mera interne kontrole u finansijskim institucijama (preporuka 19);

¹⁶ Nova ekonomija terorizma u svetu okreće oko hiljadu petsto milijardi dolara, što je dva puta više nego bruto proizvod Velike Britanije i tri puta više od ukupne gotovine dolara u prometu. – J. C. Brisard, *Terrorism Financing: Roots and trends of Saudi terrorism financing*, Report prepared for the President of the Security Council United Nations, New York, 2002, str. 11.

¹⁷ Naša zemlja je potpisala ovu konvenciju 1. maja 2008. godine, a ratifikacija se očekuje u narednom periodu.

¹⁸ *Četrdeset preporuka* mogu se naći na adresi: http://www1.oecd.org/fatf/40Recs_en.htm

¹⁹ *Posebne preporuke o finansiranju terorizma* mogu se naći na adresi: http://www1.oecd.org/fatf/SrcsTF_en.htm

²⁰ Opširnije o *Četrdeset preporuka* u: P. A. Schott, *Reference Guide to Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism*, World Bank, Washington, 2006.

- uspostavljanje adekvatnog sistema eksterne kontrole i supervizije finansijskih institucija (preporuke 26, 27, 28, 29), i
- definisanje pravnih okvira za međunarodnu saradnju i koordinaciju na svim nivoima u suprotstavljanju pranju novca (preporuke od 32 do 40).

Četrdeset preporuka sačinjene su tako da predstavljaju jedan fleksibilan okvir, koji omogućuje državama koje žele da ga primene, prilagođavanje ekonomskim, društvenim i političkim prilikama u zemlji. Treba istaći da ove preporuke ne predstavljaju međunarodnu konvenciju, već set mera u suprotstavljanju pranju novca i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom. Ove mere nisu posebno kompleksne, niti komplikovane, ali naglašavaju da je bitna politička volja da bi se one sprovodile. One ne pružaju mogućnost kompromisa o slobodi sprovođenja legalnih transakcija, niti pretnju ekonomskom razvoju.

Grupa za finansijske akcije prati implementaciju mera za suprotstavljanje pranju novca, koristeći se instrumentima procene promena i samoevaluacijom, kojima se ocenjuje rad vlada zemalja članica u realizaciji *Četrdeset preporuka*. Primena instrumenta samoevaluacije podrazumeva da svaka država članica jednom godišnje popunjava standardizovan upitnik pomoću kojeg se procenjuje stepen implementacije mera predviđenih u preporukama. Drugi instrument kojim se prati implementacija preporuka u zemljama članicama je procedura procena promena koja se realizuje kroz posetu tima eksperata zemlji članici, a tim čine eksperti iz oblasti finansija, prava i agencija koje se bave istragama pranja novca. Svrha ove posete jeste evaluacija nivoa implementacije preporuka u različitim oblastima kroz neposredan uvid od strane eksperata. Kao rezultat realizacije procedura procene promena, tim eksperata sačinjava izveštaj u kome se oni izjašnjavaju o zatečenom stanju i potrebnim merama u pojedinim oblastima, da bi se pospešio sistem mera za suprotstavljanje pranju novca u konkretnoj državi članici.

Rezultati primenjenih instrumenata predstavljaju smernice za rad Grupe za finansijske akcije, kao i za konkretne mere prema članicama koje nisu dostigle dovoljan nivo implementacije preporuka. Mere koje se preduzimaju prema članicama koje nisu zadovoljile propisane kriterijume imaju za cilj da utiču na vlade tih država, kako bi poboljšale svoje sisteme mera u suprotstavljanju pranju novca. U cilju efikasnije implementacije ovih preporuka, Grupa za finansijske akcije usvojila je *Dokument smernica* (Guidance Notes) i *Upitnik za samoprocene o finansiranju terorizma* (Self-assessment Questionnaire on Terrorist Financing – SAQFT), koji pojašnjavaju pojedine aspekte primene preporuka i omogućavaju testiranje nivoa implementacije preporuka u sistemu za suprotstavljanje pranju novca i finansiranju terorizma.²¹

²¹ Ovi dokumenti mogu se naći na adresi: http://www1.oecd.org/fatf/pdf/TF-SAGUIDE20020327_en.pdf

4. Međunarodne organizacije u suprotstavljanju pranju novca

U cilju što efikasnije međunarodne saradnje u suprotstavljanju pranju novca, poseban značaj imaju međunarodne organizacije pomoću kojih se na strateškom i operativnom nivou koordiniraju aktivnosti. U daljem tekstu daćemo prikaz organizacije, funkcija i ciljeva vodećih međunarodnih organizacija koje deluju u globalnim i regionalnim okvirima i programa (projekata) koje realizuju međunarodne organizacije kao deo koordiniranog međunarodnog odgovora problemima suprotstavljanja pranju novca.

Ujedinjene nacije bile su prva međunarodna organizacija koja je preduzela aktivnosti u suprotstavljanju pranju novca u globalnim okvirima. Naime, u okviru ove međunarodne organizacije aktivno se sprovodi **Globalni program protiv pranja novca** (Global Programme Against Money Laundering – GPLM), koji je deo šire strategije borbe protiv kriminala u globalnim okvirima. Ovaj program ima za cilj poboljšanje efikasnosti borbe protiv pranja novca u globalnim okvirima, prvenstveno kroz tehničku podršku i obuku. Sam program je usmeren na sledeće oblasti: podizanje nivoa svesti o neophodnosti borbe protiv pranja novca među ključnim licima u zemljama članicama UN; pomoć pri uspostavljanju zakonskih okvira za suprotstavljanje pranju novca; razvoj institucionalnih okvira za formiranje jedinica za finansijske istrage; pružanje obuke za pravne, sudske, policijske i privatne finansijske sektore u suprotstavljanju pranju novca; promocija regionalnih pristupa u rešavanju problema u suprotstavljanju pranju novca i razvoj i održavanje strateških odnosa sa drugim organizacijama koje se bave ovom problematikom i održavanje baze podataka o slučajevima pranja novca i analiza podataka iz oblasti suprotstavljanja pranju novca. *Globalni program protiv pranja novca* je veoma značajan resurs za informacije, ekspertsku pomoć i tehničku podršku u uspostavljanju i unapređenju okvira za borbu protiv pranja novca.

Internacionalna policijska zajednica, svesna potrebe suprotstavljanja organizovanom kriminalu i oduzimanja prihoda stečenih kriminalom, donela je mnogobrojna međunarodna akta kojima reguliše ovu oblast. Ovim naporima pridružio se i **Interpol**²², koji je svojim rezolucijama (Rezolucije AGN/52/RES/8, iz 1983. godine; AGN/57/ RES/8, iz 1988. godine; AGN/66/RES/17, iz 1997. godine) pozvao države članice da težište svojih istraga fokusiraju na identifikaciju, praćenje i oduzimanje protivpravno stečenih prihoda kriminalnih organizacija. Ove rezolucije, takođe, pozivaju članice da poboljšaju razmenu informacija na tom polju i upućuju vlade država članica da donesu zakone koji će omogućiti pristup finansijskim evidencijama i konfiskaciju prihoda stečenih kriminalom. Kao deo napora internacionalne policijske zajednice za suprotstavljanje pranju novca, nastao je i specijalizovani ogranak unutar policijskog odeljenja Generalnog sekretarijata Interpola pod nazivom **FOPAC**. FOPAC je Francuska skraćenica za

²² <http://www.interpol.com>

Fonds Provenant d'Activites Criminelles, koji je formirala Generalna skupština Interpola u Kanu 1983. godine. Generalni sekretarijat Interpola i FOPAC kao njegov specijalizovani ogranak, usko sarađuju sa drugim internacionalnim organizacijama, u cilju razvoja svesti o potrebi korišćenja finansijskih istražnih metoda u borbi protiv imovinskog kriminala. Takođe, ova saradnja je usmerena na objedinjavanje napora u suprotstavljanju pranju novca u globalnim okvirima i razvoju saradnje i koordinacije u implementaciji internacionalnih programa koji teže oduzimanju prihoda stečenih kriminalom.

Grupa za finansijske akcije²³ (*Financial Action Task Force – FATF*) osnovana je na Samitu G-7 u Parizu 1989. godine, kao koordinirani internacionalni odgovor pranju novca u međunarodnim okvirima. Grupi za finansijske akcije tom prilikom dati su sledeći zadaci: proučavanje načina i trendova pranja novca u globalnim okvirima; evaluacija mera za suprotstavljanje pranju novca koje su preduzete na državnom i međunarodnom planu i definisanje mera za suprotstavljanje pranju novca na nacionalnom i internacionalnom planu. U svom radu ova međunarodna organizacija prati progres na implementaciji mera za suprotstavljanje pranju novca u državama članicama, razvoj načina pranja novca u globalnim okvirima i definiše adekvatne protivmere za suprotstavljanje pranju novca. *Grupa za finansijske akcije* tesno sarađuje sa drugim regionalnim organizacijama, čiji se osnovni ciljevi odnose na suprotstavljanje pranju novca i oduzimanju prihoda stečenih kriminalom kao što su: AGP (*Asia Pacific Group of Money Laundering*), PC-R-EV (*Committee of Concile of Europe*), OGBS (*Offshore Group of Banking Supervisors*) i druge.

Kao deo sistema za suprotstavljanje pranju novca i traganju za prihodima stečenim organizovanim kriminalom, stvoren je određeni broj specijalizovanih vladinih agencija koje se bave ovom problematikom. Ovi entiteti koje su stvorile različite vlade, nazivaju se zajedničkim imenom *jedinice za finansijske istrage*.²⁴ Te jedinice omogućavaju veoma dobru komunikaciju i razmenu informacija i druge oblike međunarodne saradnje na različitim nivoima u istragama i u isto vreme štite poverljivost podataka. Većina jedinica za finansijske istrage počela je da radi devedesetih godina XX veka, i bile su rezultat potreba pojedinih država da se efikasno suprotstave organizovanom kriminalu i pranju novca. Od 1995. godine, određeni broj jedinica za finansijske istrage počeo je da radi zajedno u neformalnoj organizaciji nazvanoj **Egmont grupa**.²⁵ Osnovni cilj ove grupe bio je formiranje foruma jedinica za finansijske istrage, koji će poboljšati saradnju

²³ <http://www1.oecd.org/fatf>

²⁴ *Jedinica za finansijske istrage* je centralna, nacionalna agencija odgovorna za prijem (odobranje, zahtevanje), analizu i odašiljanje finansijskih i drugih informacija nadležnim organima u slučajevima da postoje osnovi sumnje da je izvršeno krivično delo čija je razmena predviđena pravnim aktima, a u cilju borbe protiv pranja novca i traganja za prihodima stečenim kriminalom. Definicija usvojena na sastanku *Egmont grupe* održanom u Rimu 1996. godine.

²⁵ http://www.oecd.org/fatf/Ctry-orgpages/org-egmont_en.htm

i komunikaciju između različitih država. Modaliteti te saradnje odnose se na: širenje sistema razmene finansijsko-obaveštajnih informacija, poboljšanje nivoa stručnosti osoblja organizacija i omogućavanje bolje saradnje između jedinica za finansijske istrage primenom novih tehnoloških dostignuća.

Izabrani komitet eksperata za ocenjivanje mera protiv pranja novca Saveta Evrope – **MONEYVAL** (*Select Committee of Experts on the Evaluation of Anti-Money Laundering Measurements*)²⁶, osnovan je 1997. godine u cilju uspostavljanja efikasnih sistema suprotstavljanja pranju novca i finansiranju terorizma u zemljama članicama. Aktivnosti ovog međunarodnog tela usmerene su na ocenjivanje da li se njegove članice pridržavaju odgovarajućih standarda vezanih za borbu protiv pranja novca, oduzimanja prihoda stečenih kriminalom i finansiranja terorizma. MONEYVAL ima 27 članova i 2 privremena člana, i kao regionalno telo na prostoru Evropske unije za borbu protiv pranja novca, aktivno participira u radu Grupe za finansijske akcije, Svetske banke i MMF u njihovim naporima u borbi protiv ove negativne pojave u globalnim okvirima.²⁷ Naša zemlja je aktivni član ovog međunarodnog tela, što je pozitivan primer aktivnosti i participacije Srbije u radu međunarodnih organizacija koje se bave problemima suprotstavljanja organizovanom kriminalu i pranju novca.

Međunarodne organizacije regionalnog karaktera u oblasti suprotstavljanja pranju novca imaju izuzetan značaj u promociji i sprovođenju standarda za suprotstavljanje pranju novca unutar regija u kojima deluju. Najznačajnije međunarodne organizacije regionalnog karaktera u oblasti suprotstavljanja pranju novca su: Azijsko-pacifička grupa za borbu protiv pranja novca (*Asia/Pacific Groups on Money Laundering – AGP*); Kiparska radna grupa za finansijske akcije (*Caribbean Financial Action Task Force – CFATF*); Grupa za borbu protiv pranja novca istočne i južne Afrike (*East and Southern Africa Anti-Money Laundering Group – ESAAMLG*); Radna grupa za finansijske akcije protiv pranja novca u Južnoj Americi (*Financial Action Task Force on Money Laundering in South America – GAFISUD*); Organizacija američkih država (*The Organization of American States – OAS*) i Sekretarijat Komonvelta (*The Commonwealth Secretariat*). Većina navedenih međunarodnih organizacija usvojila je sopstvene dokumente u oblasti suprotstavljanja pranju novca, što predstavlja značajan doprinos u borbi protiv pranja novca na regionalnom planu. Ti dokumenti su izraz prilagođavanja dokumenata međunarodnih organizacija globalnog karaktera, koji se u ovom slučaju prilagođavaju regionalnim prilikama.

Međunarodne organizacije u oblasti suprotstavljanja pranju novca imaju izuzetan značaj u promociji i sprovođenju međunarodnih standarda u ovo

²⁶ www.coe.int/moneyval

²⁷ Zemlje članice MONEYVAL-a su: Andora, Jermenija, Albanija, Azerbejdžan, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Kipar, Češka, Estonija, Mađarska, Latvija, Linkenštajn, Moldavija, Malta, Monako, Poljska, Rumunija, Rusija, Srbija, Slovačka, Slovenija, Makedonija, Ukrajina.

oblasti. Naime, ove organizacije podstiču članove da implementiraju standarde za suprotstavljanje pranju novca, sprovode procene sistema za suprotstavljanje pranju novca, ukazuju na postojeće slabosti ovih sistema i omogućuju razmenu podataka značajnih za istrage.

5. Zaključak

Istrage slučajeva pranja novca i drugih oblika imovinskog kriminala vrlo često zahtevaju zajednički rad različitih državnih agencija koje ne pripadaju istoj jurisdikciji. Ova činjenica je ograničavajući faktor u istragama ovih krivičnih dela i traganju za prihodima stečenim kriminalom, jer sama istraga se najčešće zasniva na multidisciplinarnom pristupu i saradnji više različitih jurisdikcija. Razmena informacija između različitih državnih organa u odnosu na različite aspekte pranja novca često nije na zadovoljavajućem nivou, što ima uticaj i na razmenu informacija i sa državama i njihovim agencijama u suprotstavljanju ovoj vrsti kriminala. Sve ove prepreke u razmeni informacija imaju direktan uticaj na kvalitet istraga pranja novca.

Kreiranje efikasnog sistema suprotstavljanja pranju novca zahteva stvaranje zakonskih okvira za primenu mera oduzimanja nezakonito stečene imovine, poštujući međunarodne principe u ovoj oblasti. Postojanje ovih zakonskih okvira treba da omogući nadležnim organima za suzbijanje pranja novca identifikovanje, praćenje i vrednovanje svojine koja je predmet oduzimanja i primenu mera kao što su zamrzavanje i zaplena radi sprečavanja bilo kakvog postupanja, transfera ili skrivanja nelegalno stečene imovine. Konkretno operacije pranja novca sastoje se od više naizgled nepovezanih aktivnosti koje čine jednu celinu; ukoliko nemamo informacije o svim aktivnostima, veoma je teško ostvariti uvid u kompletnu celinu operacija pranja novca.

Iz navedenog možemo zaključiti da rešavanje ovih problema zahteva visok stepen međunarodne saradnje i koordinacije u suprotstavljanju pranju novca, a reflektovano na nacionalni nivo zahteva inkorporaciju međunarodnih pravnih akata iz ove oblasti u unutrašnji pravni sistem i aktivnu participaciju u radu međunarodnih organizacija. Posebno je značajna međunarodna saradnja na operativnom nivou između različitih državnih agencija koje se bave problematikom suprotstavljanja pranju novca, jer je potrebno razmeniti informacije i preduzeti adekvatne mere u istrazi pranja novca pre nego se izgube relevantne informacije.

Literatura

- Bošković, G.: *Pranje novca*, Beosing, Beograd, 2005.
- Brisard, J. C.: *Terrorism Financing: Roots and trends of Saudi terrorism financing*, Report prepared for the President of the Security Council United Nations, New York, 2002.
- Financial Action Task Force: *The Financial War on Terrorism*, Paris, 2004.
- Financial Action Task Force: *The Forty Recommendations of Financial Action Task Force on Money Laundering*, Paris, 1996
- Giraldo, J. – Trinkunas, H.: *Terrorism Financing and State Responses: A Comparative Perspective*, Stanford University Press, Paolo Alto, CA., 2007.
- Hopton, D.: *Money Laundering: A Concise Guide for All Business*, Glower, London, 2004.
- Kulić, M.: „Ekonomsko-socijalni aspekt evazije poreza“, *Megatrend revija*, Megatrend univerzitet, Beograd, 2005.
- Kulić, M.: „Pranje novca“, Zbornik radova Instituta za kriminološka i sociološka istraživanja u Beogradu – *Privredni kriminal i korupcija*, Beograd, 2001.
- Reuter, P. – Truman, E.: *Chasing Dirty Money: The Fight Against Money Laundering*, Institute for International Economics, Washington, 2004.
- Richards, R. J.: *Transnational Criminal Organizations, Cybercrime, and Money Laundering*, London, CRC Press, 1999.
- Schott, P. A.: *Reference Guide to Anti-Money Laundering and Combating the Financing of Terrorism*, World Bank, Washington, 2006.
- Siegel, L.: *Criminology*, Thomson & Wadsworth, Belmont, 2009.
- Tanzi, V.: „Money laundering and International Finance System“, MMF Paper, No. 55, Washington, 1996.
- Tunnell, K. D.: „The Business of Crime: A Documentary Study of Organized Crime in the American Economy“, *Criminal Justice Review*, 18(2), 1993.